68 25/9/85

Σέρλοκ Χόλμς και δόκτωρ Γουώτσον, σε παλιά εικονογράφηση

Είναι άδικημένο το είδος;

«Παραφιλολογία» τά αστυνομικά μυθιστορήματα;

Από τήν εποχή τού Χόλμς ως τούς «ήρωες» τής θίας

Υπάρχει στά τελευταία χρόνια μιά τάση «ρετρό» καί στό αστυνομικό μυθιστόρημα, πού ίσως ν' αποτελεί μιάν αντίδραση στό κύμα άγριας θίας πού είχε πλημμυρίσει τό είδος. Τό γεγονός, από τήν άλλη μεριά, ότι γυρίζονται διαρκώς σήριαλ γιά τό Σέρλοκ Χόλμς ή τό ότι ό Σπίλμπεργκ ξαναφέρνει στόν κινηματογράφο τήν παλιά αίσθηση τής φανταστικής περιπέτειας, θά μπορούσε νά ένταχθεί στήν ίδια τάση.

Πέρα από αύτά ύπάρχει μιά σοφής τάση νά «δικαιωθούν» οί συγγραφείς τού άμερικανικού αστυνομικού μυθιστορήματος τού μεσοπολέμου καί νά τούς άφαιρεθεί ό όχι τιμητικός τίτλος τών δημιουργών παραφιλολογίας. Εχουν γραφτεί όρκετά πράγματα πάνω στό θέμα (καί οί στήλες αύτές είχαν ασχοληθεί καί παλιότερα) καί, κυρίως, ύπάρχει μιά σημαντική ροή έκδοσης έργων τού Χάμετ, τού Τσάντλερ καί άλλων.

Τό κακό θά είναι άν ή τάση αύτή οδηγήσει στό νά ωραιοποιηθούν όλα τά προϊόντα αύτής τής συγγραφικής δημιουργίας. Πρέπει νά τονιστεί, λοιπόν, πώς, όπως καί σέ όλα τά δημιουργήματα, ύπάρχουν πάντα καί τά κακά καί τά

Πώς θά τό έφτιαχνε ό Πάνος Χαρίτογλου

Ενα δημοτικό θέατρο τελείως άξιοκρατικά

Πρέπει νά ενισχυθούν περισσότερο τά «μικρά» θέατρα τής Θεσσαλονίκης

Γιά μιά άκόμη φορά ό Πάνος Χαρίτογλου θρίσκεται στήν Θεσσαλονίκη τώρα όχι μόνο γιά νά σκηνοθετήσει άλλά καί νά πρωταγωνιστήσει. Θά συνεργαστεί μέ τό «Θεατρικό Εργαστήρι» γιά νά ανεβάσουν, περί τά τέλη Οκτωβρίου, τήν κωμωδία τού Μολιέρου «Κατά φαντασία άσθενής».

Οπως είναι γνωστό (σέ άρκετούς) ό Χαρίτογλου δούλευε σάν ήθοποιός, πρίν τρείς δεκαετίες, στήν Ελλάδα καί στή συνέχεια πήγε στό έξωτερικό σπούδασε σκηνοθεσία καί δραματολογία καί από τότε εργάζεται στήν Γερμανία, άρχικά στήν ανατολική, έδώ καί χρόνια στή δυτική.

Στή Θεσσαλονίκη έχει έρθει επανειλημμένα καί έχει σκηνοθετήσει τόσο στό «Θεατρικό Εργαστήρι» όσο καί στό ΚΘΒΕ («Ενυδρείο», «Στραβόξυλο», «Δράκος» κ.α.). Τώρα θά παρουσιάσει Μολιέρο καί μέ τήν εύκαιρία αύτή είχαμε μαζί του μία ένδιαφέρουσα συζήτηση. Τό πρώτο ερώτημα άφορούσε στή δουλειά, τήν καλλιτεχνική, πού ετοιμάζει τώρα:

–Τί σημαίνει ή αναμέτρηση μέ ένα κλασικό έργο σάν τόν «Κατά φαντασία άσθενή» καί μ' έναν κλασικό ρόλο;

–Κλασικό δέν σημαίνει κάτι υπέρογκο· είναι κάτι πού ό χρόνος δέν τά ξεθωριάζει δέν τό κάνει νά χάσει τήν άξία του. Αρα ένα κλασικό έργο ζεί πάντα καί συνεπώς ή παρουσίασή του δέν είναι αναμέτρηση. Ενα τέτοιο έργο σού δίνει πολλές εύκαιρίες, άκάμη καί στήν σημερινή εποχή. Υπάρχουν εκατοντάδες έργα πού χάθηκαν γιατί ήταν πολύ δεμένα μέ τήν εποχή τους καί σήμερο ίδία δέν μάς ερεθίζουν γιά νά τά παρουσιάσουμε. Οσον άφορά στό ρόλο, είναι πολύ δύσκολος καί απαιτεί απόλυτη πειθαρχία καί στή δραματολογική μορφή του, άλλά καί γιά νά «πιάσεις» τόν ρόλο καί στήν εποχή του άλλά καί στό σήμερα. Γιατί φαρμακομανία, φανφαρονισμός, άγιογδυτισμός υπήρχαν καί τότε, άλλά ύπάρχουν καί τώρα –καί πρέπει θεατρικά νά βρεί κανείς τίς αντιστοιχίες. Ωστόσο στό έργο τού Μολιέρου δέν είναι μόνο οί γιατροί ή ή φορμομανία πού αστιρίζονται. Υπάρχει ή στάση τού άνθρώπου απέ-

ένδιαφέροντα, καί σήμερα, στόν φιλοσοφικό διάλογο τού Αρκάν (πού πιστεύει στά φάρμακα καί στούς γιατρούς) μέ τόν άδελφό του (πού

Ο καλλιτέχνης Πάνος Χαρίτογλου

είναι φυσιολάτρης καί θέλει νά ζήσει μέ τή φύση, στή φύση). Ακάμη στό

στήν παράσταση.

–Από πού ξεκινάει ή διάθεσή σας νά παίξετε καί νά σκηνοθετήσετε μαζί;

–Η διάθεσή μου αύτή είναι παντοτινή. Εχω νά παίξω στό ελληνικό θέατρο από τά 1957, τότε πού έγκατέλειψα τήν Ελλάδα γιά νά πάω σέ ξένη χώρα, στό πανεπιστήμιο τής Βιέννης όπου σπούδασα σκηνοθε-

σία καί δραματολογία γιά νά θρώ ότι τό θέατρο είναι κάτι παραπάνω από

χαρά καί παρααύρω καί ταύς νέους συναδέλφους έται πού νά ελπίζω ότι αύτά θά μάς βοηθήσει νά κάνουμε μιά πολύ καλή παράσταση.

Τά «μικρά θέατρα» τής Θεσσαλονίκης

Οπως γράψαμε καί προηγουμένως, ό Πάνος Χαρίτογλου έχει συνεργαστεί μέ τό «Θεατρικό Εργαστήρι» άλλες δύο ή τρείς φορές. Τόν ρωτούμε:

–Ποιός νομίζετε ότι είναι ό ρόλος πού μπορούν νά διαδραματίσουν τά μικρά θεατρικά συγκροτήματα στήν πολιτιστική ανάπτυξη τής Θεσσαλονίκης καί μέ ποιόν τρόπο;

–Θά μού επιτρέψετε νά γίνω πολύ επιθετικός παρόλο πού δέν μού άρέσει καί δέν τό συνηθίζω κάτι τέτοιο. Καί θά πώ πρώτα-πρώτα ότι είναι ντροπή τά δύο-τρία θεατρικά συγκροτήματα, πού παλεύουν τά τελευταία χρόνια έδώ νά προσφέρουν κάτι καλό καί νά μήν πέσουν αέ εύκολίες, νά μή βοηθούνται επαρκώς από τόν δήμο ή τήν πολιτεία. Η βοήθεια πού τούς δίνουν είναι άσήμαντη. Εζησα πολλά χρόνια σ' έναν τάπο, στήν Ανατολική Γερμανία, κι εργάστηκα στό λοϊκό θέατρο τού Ροστόκ σάν υποδιευθυντής καί έθλεπα πάσα χρήματα καί πόσος κάπος ξοδεύονται γιά τό θέατρο. Πιστεύω άτι αύτά τά δύο-τρία θέατρα πολλά μπορούν νά δώσουν άν τούς βοηθήσουν οίκονομικά χωρίς τά θέατρα νά μεταθληθούν σέ δημοτικά ή κάτι τέτοια. Θά πρέπει νά μείνουν ελεύθερα καί νά μπορούν νά συνεργαστούν μέ καλούς ήθοποιούς νά κάνουν καλά σκηνικά, καλά κοστούμια ώστε νά γίνονται ώραίες δουλειές καί όχι μέτριες, λόγω οίκονομίας.

Πώς θά οργάνωνε ένα δημοτικό

Τά προθλήματα τών κρατικών καί δημοτικών θεάτρων τής χώρος είναι πολλά καί δυσεπίλυτα. Ρωτήσαμε τόν Πάνο Χαρίτογλου:

*–Αν σάς έλεγαν νά συγκροτήσετε ένα κρατικό ή ένα δημοτικό θέατρο σήμερα καί τί θέλουν από τά θέατρο αύτά. Καί άν είχαν μιά συγκεκριμένη πρόταση, θά έδινα κι έγώ μιά συγκεκριμένη απάντηση. Αν μού έλεγαν ότι αύτό τά θέατρο θά στόχευε νά γίνει ένα πολιτιστικό κέντρα τής πόλης ή ένα κέντρο ψυχαγωγίας άλλά παράλληλα καί στοιχείο γιά μικρούς καί μεγάλους θά απαντούσα ότι χρειάζονται πολλά χρήματα καί άρκετοί συνεργάτες. Πρώτα καλούς θεατρολάγους, καλούς ήθοποιούς όχι παραπάνω από σαράντα, καί απόλυτη έλευθερία καί ανεξαρτησία. Αύτό θά πεί ότι δέν θά άφηνα θουλευτές, φίλους ή τάν εαυτό μου νά λένε ποιούς φίλους ήθοποιούς θά πάρω ή τί θά κάνω. Θά προχωρούσα τελείως άξιοκρατικό κοιτάζοντας τί πρέπει καί τί μπορεί νά κάνει κανείς γιά νά πετύχει. Αλλωστε, αύτή τήν τακτική έχω ακολουθήσει πάντα στή ζωή μου καί γι' αύτό έχω δημιουργήσει έχθρούς στό ΚΘΒΕ καί άλλού.

–Ποιός θά διοικούσε τό θέατρο;

–Θά τό διοικούσα έγώ σάν απόλυτος υπεύθυνος, μέ μιά ομάδα είδικών, πού θά είχε ίσες μέ μένα εύθύνες καί φροντίδες άλλά καί ίσα διοικώματα καί ικανοποιήσεις. Αλλά καί οί άμοιθές θά ήταν τέτοιες πού άλοι οί ήθοποιοί νά επαιρναν ίσους μισθούς περίπου (μέ μικρές διαφορές ανάλογα μέ τήν άξία τους) επαρκείς γιά νά ζούν καλά.

–Θά είχατε νά επισημάνετε κάτι άλλο γενικότερα;

–Θά μ' ενδιέφερε νά επισημόνω τήν λαθεμένη άγωγή τού κοινού άσαν άφορά τό θέατρο. Φυσικά, δέν φταίει τό κοινά. Φταίει ή παιδεία. Οτον δίδονται αίσχρές παρογωγές τηλεοράσεως, ή μπουλθάρ ή κακές όπερέτες καί γελάει ό πατέρας καί ή μητέρα γιατί νά μήν κάνουν τά ίδια καί τά παιδιά τους; Καί ξαναγυρίζοντας στό προηγούμενο ερώτημα, επισημαίνω ότι θά έπρεπε νά γίνει ένα παιδικό θέατρο πού θά έπαιζε κάθε μέρα όχι μόνο γιά τά παιδιά, άλλά καί γιά τούς γονείς.

Εποικοδομητικές καί βασισμένες στήν πείρα οί απόψεις τού σκηνοθέτη Πάνου Χαρίτογλου. Μόνο πού ανα-

τί σκέφτονται καί τί θέλουν από τά θέατρο αύτά. Καί άν είχαν μιά συγκεκριμένη πρόταση, θά έδινα κι έγώ μιά συγκεκριμένη απάντηση. Αν μού έλεγαν ότι αύτό τά θέατρο θά στόχευε νά γίνει ένα πολιτιστικό κέντρα τής πόλης ή ένα κέντρο ψυχαγωγίας άλλά παράλληλα καί στοιχείο γιά μικρούς καί μεγάλους θά απαντούσα ότι χρειάζονται πολλά χρήματα καί άρκετοί συνεργάτες. Πρώτα καλούς θεατρολάγους, καλούς ήθοποιούς όχι παραπάνω από σαράντα, καί απόλυτη έλευθερία καί ανεξαρτησία. Αύτό θά πεί ότι δέν θά άφηνα θουλευτές, φίλους ή τάν εαυτό μου νά λένε ποιούς φίλους ήθοποιούς θά πάρω ή τί θά κάνω. Θά προχωρούσα τελείως άξιοκρατικό κοιτάζοντας τί πρέπει καί τί μπορεί νά κάνει κανείς γιά νά πετύχει. Αλλωστε, αύτή τήν τακτική έχω ακολουθήσει πάντα στή ζωή μου καί γι' αύτό έχω δημιουργήσει έχθρούς στό ΚΘΒΕ καί άλλού.

–Ποιός θά διοικούσε τό θέατρο;

–Θά τό διοικούσα έγώ σάν απόλυτος υπεύθυνος, μέ μιά ομάδα είδικών, πού θά είχε ίσες μέ μένα εύθύνες καί φροντίδες άλλά καί ίσα διοικώματα καί ικανοποιήσεις. Αλλά καί οί άμοιθές θά ήταν τέτοιες πού άλοι οί ήθοποιοί νά επαιρναν ίσους μισθούς περίπου (μέ μικρές διαφορές ανάλογα μέ τήν άξία τους) επαρκείς γιά νά ζούν καλά.

–Θά είχατε νά επισημάνετε κάτι άλλο γενικότερα;

–Θά μ' ενδιέφερε νά επισημόνω τήν λαθεμένη άγωγή τού κοινού άσαν άφορά τό θέατρο. Φυσικά, δέν φταίει τό κοινά. Φταίει ή παιδεία. Οτον δίδονται αίσχρές παρογωγές τηλεοράσεως, ή μπουλθάρ ή κακές όπερέτες καί γελάει ό πατέρας καί ή μητέρα γιατί νά μήν κάνουν τά ίδια καί τά παιδιά τους; Καί ξαναγυρίζοντας στό προηγούμενο ερώτημα, επισημαίνω ότι θά έπρεπε νά γίνει ένα παιδικό θέατρο πού θά έπαιζε κάθε μέρα όχι μόνο γιά τά παιδιά, άλλά καί γιά τούς γονείς.

Εποικοδομητικές καί βασισμένες στήν πείρα οί απόψεις τού σκηνοθέτη Πάνου Χαρίτογλου. Μόνο πού ανα-

Τά νέα βιβλία

Ερνέστο Καρντενάλ: «Τό εύαγγέλιο τής επανάστασης τών σαντινίστας»

Ο Καρντενάλ είναι ιερωμένος καί είναι ό υπουργός πολιτισμού στήν κυθέρνηση τών σαντινίστας, στή Νικαράγουα. Τό θιθλίο του αποτελείται από συζητήσεις πού έκανε ό Καρντενάλ στήν εκκλησία, αντί ανάλυση τού Εύαγγελίου. Πρόκειται γιά τρείς-τέσσερις δεκάδες κείμενα, πού ξεκινάνε από τά Εύαγγέλιο καί εξελίσσονται σέ θέματα μέ πιό απτό χαρακτήρα. Τό θιθλίο έχει μεταφραστεί από τόν Βαγγέλη Νιάνια καί τό προλογίζει ό θουλευτής Στέλιος Παπαθεμελής, παύ μεταξύ άλλων γράφει: «Σέ μιά περιοχή τής γής όπου ό καθολικισμός έχει μακραίωνα παράδοση, άλλά οί άνθρωποι στενάζαυν κάτω από μιά ανελέητη εκμετάλλευση καί οί λαοί θογγούν κάτω από τή στυγνή καταπίεση αδίστακτων δικτατοριών, αί όδυνηρές έμπειρίες αύτής τής παλιτικοκοινωνικής συγκυρίας στάθηκαν γόνιμα έδαφος γιά τήν ανάπτυξη τής νέας χριστιανικής προθήματικής». (Εκδόσεις «Μολλιάρης - Ποιδεία»).

Φ. Σκάτ Φιτζέραλντ: «Ο παράδεισος τού Πάτ Χόμπυ»

Ενας τόμος μέ 17 ιστορίες πού έγραψε ό δημιουργός τού «Μεγάλου Γκάτσμπυ» καί τού «Τελευταίου μεγιστάνα» στό τέλος τής ζωής του. Είναι θέθαιο πώς οί ιστορίες αύτες γράφηκαν στά 1939 καί 1940, όταν τά ποτό κυριαρχούσε απόλυτα στή ζωή τού Φιτζέραλντ. Η ζωή του πάρα πολύ γνωστή καί έτσι πολλοί εντοπίζουν γεγονότο τής ζωής του, πού περνούν μέσα στά διηγήματά του αύτά. Τά διηγήματά του αύτά δέν αποτελούν πάργερο τού Αμερικανού συγγραφέα, άλλά ένα σημαντικό κομμάτι τής πνευματικής κληρονομιάς πού άφησε. Μέσα από τήν σαρκαστική διάθεση πού δέν λείπει από κανένα σχεόόν θιθλίο τού Φιτζέραλντ, διακρίνεται μιά εξαιρετική οίκονομία λόγου καί μιά εκλεκτική χρήση τής γλώσσας. Ο Πάτ Χόμπυ πού παρουσιάζεται σέ όλες τίς ιστορίες, γίνεται από τά πιό σημαντικά πρόσωπα πού γέννησε ό συγγραφέας. Τό θιθλίο έχει μεταφραστεί από τόν Φαίδωνα Ταμβακάκη, πού έχει γρόψει καί έναν πρόλογο στό θιθλία, πλουτισμένο από μερικές φωτογραφίες τού πρόωρα χομένου Σκάτ Φιτζέραντ. (Εκδόσεις «Οδός Πανός»).

Σοφίας Καζάζη: «Ελληνες καλλιτέχνες»

Η κ. Καζάζη συγκεντρώνει σέ έναν τόμο τήν κριτική έργασία της δέκα χρόνων (1974-1984) στό χώρο τών εικοστικών τεχνών, δηλαδή κριτικές καί αναλύσεις σέ εφημερίδες καί περιοδικά τής Θεσσαλονίκης καί τής Αθήνας, μέ άφορμές εκθέσεις πού

μέτρια, άλλά καί τά καλά. Καί πάνω έκεί ν' αναζητηθεί ό,τι θετικό δίνουν κάποιοι συγγραφείς είτε είναι Αμερικανοί (Τσάντλερ, Τοέηζ κλπ.), είτε Γάλλοι (Λεμπράν, Σιμενόν), είτε Αγγλοι (Κόναν Ντόυλ, Αγκάθα Κρίστι, Ούάλας κ.ά.) ή άλλων έθνικοτήτων.

Από τά χρόνια τού Οιδίποδα

Στοιχεία άστυνομικής πλοκής θά μπορούσε νά βρεί κανείς σέ πολλά παλιά έργα, άκόμη καί στάν «Οιδίποδα τύραννο» τού Σοφοκλή, όπου ό τραγικός βασιλιάς τής Θήβας άναζητά τό δολοφόνο τού πατέρα του. Καί ίσως τό στοιχείο αύτό δέν λείπει καί άπό τόν «Αμλετ» τού Σαίξπηρ, πού κι αύτός ψάχνει νά βρεί ποιός σκότωσε τό βασιλιά πατέρα του.

Αλλά, θέβαια, τό άστυνομικό μυθιστόρημα, στή μαρφή πού ταύ έδωσε ή άγγλοαμερικανική κουλτούρα, ξεκινάει στά τέλη τού 19ου αιώνα μέ τή δημιαυργία άπό τόν Κόναν Ντόυλ (ένα συγγραφέα πού έχει γράψει καί άλλα μυθιστορήματα) τού γοητευτικού, πονέξυπνου καί μυστηριώδη Σέρλοκ Χόλμς. Χαρακτηριστικό τού Χόλμς είναι ότι διαλευκαίνει τίς ύποθέσεις πού τού άνατίθενται, μέ βασικό όπλα τή λογική. Σπάνια ό φλεγματικός Χόλμς θά χρησιμοποιήσει βία ή δύναμη, προτιμώντας νά βάλει τό μυαλό του νά δουλέψει ή νά έκμεταλλευτεί επιστημονικές γνώσεις. Η ανακάλυψη τών ένόχων καί ή τιμωρία τους είναι τό φυσικό επακόλουθο.

Στ' αχνάρια τού Χόλμς πατούν ύύο άλλοι, λιγότερο δημοφιλείς, ήρωες τής άστυνομικής φιλολογίας, ό Ηρακλής Πουαρό τής Αγκάθα Κρίσι καί ό Μαιγκρέ τού Σιμενόν. Βέβαια, άστυνομικές ίστορίες έχουν γραφτεί πολλές (προπολεμικά ή «Μάσκα» δίνε τακτικές περιπέτειες ντετέκτιβς μέ ύπερφυσικές παλλές φορές ικανότητες), άλλά πραγματική άνθιση γνώριαε τό άστυνομικό μυθιστόρημα στή δεκαετία 1939–1940 μέ μιά όμάδα συγγραφέων, πού δημιούργησαν τόν τύπο τού σκληροτράχηλου ντετέκτιβ.

Ντάσιελ Χάμμετ καί Τσάντλερ

Ανάμεσα στούς πιό σημαντικούς συγγραφείς τού είδους είναι ό Ντάσιελ Χάμμετ, πού όντως δημιουργεί τό σκληροτράχηλο ντετέκτιβ καί έτσι, δίπλα στό στοιχείο τής λογικής, έμφανίζεται καί τό στοιχείο τής δράσης. Ναί μέν πλοκή καί άνάγκη ξεκαθαρίσματος τού μυστηρίου, άλλά όχι μόνο μέ τό μυαλό. Η βία πιά δέν προέρχεται άπό τή μεριά τού δράστη, άλλά καί άπό τή μεριά τού άστυνομικού, τού τιμωρού, τού «νόμου».

Αλλά καί έκεί δέν έμεινε τό άστυνομικό μυθιστόρημα, δέν άρκέστηκε στόν άρθολογισμό τού Χόλμς ή στή δράση τών ήρώων τού Χάμμετ. Μέ τήν έμφάνιση τού Ρέημοντ Τσάντλερ δημιουργείται ό άνθρώπινος ντετέκτιβ, ά κοινωνικός άστυνομικός. Βέβαια όλα αύτά προϋποθέτουν τήν άμερικανική κοινωνία καί τάν άμερικανικά τρόπο ζωής, μέχρι ένα σημείο τό οίκονομικό κράχ καί τά δύσκολα χράνια πού πέρασε ή άμερικανική οίκονομία γύρω στά 1930.

Αργότερα τά άστυνομικό μυθιστόρημα ή μάλλον ή άστυνομική περιπέτεια πήρε άλλους δρόμους, μέ έξαρση τού στοιχείου τής βίας καί τού στοιχείου τού σέξ. Ο Πήτερ Τοένεύ, ό Μίκυ Σπιλέην καί άλλοι, καλλιέργησαν μετά μανίας τό είδος αύτό, όφαιρώντας τήν όμορφιά πού έβριακε κανείς στό Χόλμς ή στόν Πουαρό, στούς ήρωες τού Τσάντλερ καί τού Χάμμετ.

Λίγα λόγια γιά τόν Τσάντλερ

Κάποτε ζήτησαν άπό τό Ρέη Τσάντλερ νά γράψει ένα βιογραφικό του σημείωμα. Στό κείμενο αύτό τού 1950, άφού ό δημιουργός τού ντετέκτιβ Φίλιπ Μάρλοου άναπτύσσει πώς ξεκίνησε τήν καριέρα του καί άπό ποιές δυσκολίες πέρασε, τονίζει:

«Υποτίθεται ότι είμαι σκληροτράχηλος συγγραφέας, άλλά αύτά δέν σημαίνει τίποτε. Είναι άπλώς μιά μέθοδος προβολής. Προσωπικά, είμαι εύαίσθητος, ίσως καί άτολμος. Κατά καιρούς είμαι έξαιρετικά καυστικός καί καθγατζής· άλλες φορές πάλι, πολύ συναισθηματικός. Δέν είμαι καλός γιά παρέα γιατί βαρίεμαι πολύ εύκολα καί γιά μένα ό μέσας άρος δέν είναι άρκετός, ούτε γιά άνθρώπους, αύτε γιά τίποτε άλλο. Δουλεύω σπασμωδικά, χωρίς κανονικό ώράριο, πράγμα πού σημαίνει ότι γράφω όταν μού άρέσει. Πάντα μέ ξαφνιάζει τά πόσο εύκολο φαίνεται άταν άρχίζω καί πόσο κουρασμένος νιώθει κανείς ύστερα. Σάν συγγραφέας μυστηρίου, πιστεύω ότι άποτελώ ένα είδος άνωμαλίας, άφού οί περισσάτεραι συγγραφείς μυστηρίου τής άμερικανικής σχολής είναι άπλώς ήμιμαθείς - καί δέν είμαι μόνα μορφωμένος, άλλά καί διανοούμενος, όσο κι άν άπεχθάνομαι τόν όρο αύτό. Θά έλεγε κανείς ότι ή κλασική μόρφωση άποτελεί μιά μάλλον κακή θάση γιά νά γράψεις μυθιστορήματα σέ σκληρή καθημερινή γλώσσα. Τυχαίνει νά πιστεύω τά άντίθετο. Η κλαακική έκπαίδευση σέ γλιτώνει άπό τό νά ξεγελαστείς άπό τήν έπίδειξη, άπό τήν όποία είναι γεμάτη ή ούγχρονη μυθιστοριογραφία».

Καί συμπληρώνει τά παραπάνω χαρακτηριστικά λόγια του ώς έξής ό Τσάντλερ:

«Σ' αύτή τή χώρα ό συγγραφέας μυστηρίου περιφρονείται σάν παραλογοτέχνης μόνο καί μόνο έπειδή είναι συγγραφέας μυστηρίου κι όχι, γιά παράδειγμα, συγγραφέας όπό κάποιες σαχλαμάρες μέ δήθεν κοινωνική άξία. Γιά έναν κλασικιστή – άκόμη καί γιά κάποιον πού έχει ήδη σκουριάσει – μιά τέταια άντίληψη είναι άπλώς νεόπλουτη άνσσφάλεια. Οταν μέ ρωτόει ό κόσμος, πράγμα πού γίνεται συχνά, γιατί δέν προσπαθώ νά γράψω σοβαρό μυθιστόρημα, δέν άνοίγω συζήτηση, δέν τούς ρωτώ κάν τί έννοούν όταν μιλάνε γιά σοβαρό μυθιστόρημα. Θά ήταν άνώφελο. Δέν θά ήξεραν. Η έρώτηση είναι παπαγαλίστικη. Τό πρόβλημα τού τί είναι σοβαρή λογοτεχνία τό όφήνω αέ θαρετούς τύπους όπως ό Εντμουντ Γουίλσον – άνθρωπος μέ παλλές διακρίσεις – άπό τής όποίες έγώ προσωπικά σέθομαι πιό πολύ (στό «Χρονικά ταύ Χήκεητ Κόουντυ») έκείνη μέ τήν όποία έκανε τόν έξωγαμιαία έρωτα τόσο άνιαρό, όσα ένα πίνανα σιδηροδρομικών δρομολογίων».

Υπάρχει καί σ' αύτό τό κείμενο μιά προσπάθεια δικαίωσης τού άστυνομικού μυθιστορήματος ή τής πεζογραφίας μυστηρίου. Καί βέβαι τείνει, άλλωστε, καί όλη ή προσπάθεια επανέκδοσης τών βιβλίων τους, μέ τή συνοδεία μάλιστα κριτικών ή πληροφοριακών κειμένων.

Με λίγες γνώσεις καί πολύ θάρρος

Φεστιβάλ κινηματογράφου: τά πρώτα άβέβαια βήματα

Τότε πού ή ελληνική ταινία έφτασε σέ επίπεδο βραβείων

Εχοντας πίσω του ζωή μεγαλύτερη άπό ένα τέταρτο τού αιώνα (τήν Δευτέρα άρχίζει ή 26η διοργάνωσή του) τό φεστιβάλ κινηματογράφου τής Θεσσαλονίκης, παρά τίς κατά καιρούς άντιξοότητες καί τίς καλοστημένες τρικλοποδιές, έχει καθιερωθεί σάν ένας άπό τούς βασικότερους πολιτιστικούς θεσμούς τής χώρας.

Διοργανωτής του ήταν καί είναι ή Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης, πού στά χρόνια έκείνα τών όχι άπλόχερων επιχορηγήσεων, διαδραμάτιοε τάν ράλο ένός ζωντανού φορέα καλλιτεχνικών εκδηλώσεων. Καί ήταν φυσικά άφού, μέ τάν προσέλευση τόσων ξένων προσωπικοτήτων στήν έκθεση, γινόταν αίσθητά ότι χρειάζονταν κάποιες πολιτιστικές εκδηλώσεις, γιά τό γάητρο τής πόλης πού, δυστυχώς, τάτε δέν διέθετε ούτε συμφωνική όρχήστρα, ούτε κρατικό θέατρο, ούτε άπερα, όπως οί περισσότερες πάλεις όπου διοργανώνονταν διεθνείς έκθέσεις.

Πρίν άπό τήν καθιέρωση τού κινηματογραφικού φεστιβάλ, ή ΔΕΘ συνήθιζε νά μετακαλεί γνωστά θεατρικά συγκροτήματα τής Αθήνας (όπως τά θέατρο τέχνης τού Κάρολου Κούν) ή άμάδες χοραδράματος (όπως τής Ραλλούς Μόνου) ή καί ξένες συμφωνικές όρχήστρες, πού δημιουργούσαν κάπαιο καλλιτεχνικό ένδιαφέρον στήν συμπρωτεύουσα καί, παράλληλα, έσωζαν τά προοχήματα άπέναντι τών ξένων.

Στήν κάλυψη τής ίδιας άνάγκης θασιζόταν καί ή άπά μέρους τής ΔΕΘ έπιδίωξη συνεργασίας μέ τήν μακεδονική καλλιτεχνική έταιρία «Τέχνη», στίς άρχές τού 1960, πού έκδηλώθηκε μέ ένα έγγραφο τής πρώτης πρός τή δεύτερη, γιά ύπόδειξη καλλιτεχνικών εκδηλώσεων μιάς μονιμότερης μορφής. Η άλήθεια είναι πώς πίσω άπ' όλη έκείνη τήν προσπόθεια βρισκόταν ό Δαμιανός Γαλαζούδης, ύποδιευθυντής τής ΔΕΘ άλλά καί άντιπρόεδρος τής «Τέχνης». Η μακεδονική καλλιτεχνική έταιρία δέν πρότεινε μόνο τό κινηματογραφικό φεστιβάλ (ίδέα τού Παύλου Ζάννα ιού έπίσης μετείχε στό συμβούλιό της) άλλά καί μιά σειρά άπό άλλες εκδηλώσεις. Τό φεστιβάλ προτιμήθηκε, νομίζω, άάν τά πιό έντυπωσιακό στοιχεία τών προτάσεων.

Αρχή μέ πολλές δυσκολίες

Στήν Ελλάδα όλα γίνονται στό «άψε - σβήσε», μέ όλα τά δυσάρεστα έπακόλουθα. Ετσι καί ή ΔΕΘ, μέ πολλή... αύτοπεποίθηση, άποφάσισε νά όργανώσει στά 1960 τήν πρώτη έβδομάδα έλληνικού κινηματογράφου, δηλαδή τό φθινόπωρο τής ίδιας χρονιάς. Είχε μπροστά της κάπου πέντε μήνες προθεσμία, άλλά δέν διέθετε ούτε ειδικούς ύπαλλήλους, ούτε τήν άπαραίτητη ύποδομή. Καί τό χειρότερο ήταν πώς δέν ήξερε ότι δέν ύπήρχαν ούτε οί κατάλληλες (γιά ένα άπλώς άξιοπρεπές φεστιβάλ) ταινίες, στόν έντελώς άπαραίτητο άριθμό γιά νά γεμίσει μιά έβδομάδα.

Ποιό ήταν τό πρόσωπο τού έλληνικού κινηματογράφου στά 1960; Στήν πλειοψηφία τους, αί ταινίες πού γυρίζονταν ήταν μελά ή λαϊκές κωμωδίες ή κάποια δράματα μέ χτυπητά χαρακτηριστικά. Υπήρχε ένας μικρός άριθμός σκηνοθετών, ό Κούνδουρος, ό Κακογιόννης, ά Ζερβός, ό Γρηγορίου πού γύριζαν ταινίες μέ περισσάτερες φιλοδοξίες καί πού κέρδιζαν θραβεία σέ ξένα κινηματογραφικά φεστιβάλ. Ωστόσο ή παραγωγή αύτών τών δεύτερων ήταν μιά ταινία τού καθενός σέ δύο ή τρία χρόνια.

Επομένως, τό πρώτο καί μεγάλο πρόθημα τού φεστιβάλ κινηματογράφου τής Θεσσαλονίκης ήταν ότι δέν θά είχε τίς ταινίες γιό νά κάνει εύπρεπείς προβολές, σέ άριθμό πού θά κάλυπταν τήν έβδομάδα. Καί αύτό διαπιστώθηκε τόν Ιούλιο καί τόν Αύγουστα, πού στάληθηκε ό ύποφαινόμενος στήν Αθήνα γιά νά έλθει σέ έπαφή μέ τούς παραγωγούς καί νά έξασφαλίσει συμμετοχή ταινιών τους. Μετά άπά πλήθος δυσκολίες καί πολλούς έλιγμούς, έξασφαλίστηκε ή συμμετοχή τεσσάρων ταινιών μεγάλου μήκους («Μιά τού κλέφτη» ταύ Ιωαννόπουλου, «Τό ποτάμι» τού Κούνδουρου, «Εγκλημα στά πασαρκήνια» ταύ Κατασυρίδη καί «Μανταλένα» ταύ Δημόπουλου) καί μερικά ντοκυμανταίρ άπό τά όποία ξεχώρισε ό «Μακεδονικός γάμος» τού Κανελλόπουλου.

Θά μπορούσαν, θέβαια, νά προθληθούν καί άλλες ταινίες πού είχαν προταθεί. Ωστόσο, προτιμήθηκε νά περιοριστεί τό φεστιβάλ σέ ταινίες εύπρεπείς μέχρι άξιάλογες. Γιά πλουτισμό τής όλης έκδηλώσεως έπινοήθηκε μιά άναδρομική προβολή άξιων ταινιών τής πενταετίας 1955-1960, δημιουργίες τών Κακογιάννη, Τζαθέλα, Κούνδουρου, Ζερθού, Γρηγορίου, Σακελάριου καί άλλων.

Τό φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε χωρίς κανονισμό, μέ έλάχιστους ύπαλλήλους, μέ μιά καλή κριτική έπιτροπή καί πολλή δημοσιότητα καί θερμές δημόσιες σχέσεις πού τίς έπέτυχε ό τότε πρόεδρος κ. Γιώργος Γεωργιάδης. Βασικό ρόλο στήν έπιτυχία τού πρώτου έκείνου φεστιβάλ έπαιξαν ή συγκινητική ύποστήριξη τού κοινού τής Θεσσαλονίκης, πού ένιωθε ότι ή πόλη του γινόταν ένα κέντρο - γιά πρώτη φορά στόν καλλιτεχνικά τομέα - μιάς έκδήλωσης πού άνθιζε στίς Κάννες ή στή Βενετία, ή προσέλευση δημοφιλών άστεριών (μέ κορυφαίους τήν Βουγιουκλάκη καί τόν Παπαμιχαήλ πού παρ' όλίγο νά έξουθενωθούν όπό τό πλήθος τών θαυμαστών τους) καί όκόμη ή έλλειψη, τουλάχιστον έκείνη τήν πρώτη χρονιά τών έριδων καί μικροπρεπειών.

Η Είρήνη Παπά στήν «Αντιγόνη» τού Τζαθέλα, στό ξεκίνημα τού κινηματογραφικού φεστιβάλ (1961). Βραβείο ήθοποιίας καί καλό μέλλον.

Από τήν άλλη μεριά οί όνθρωπσι τού κινηματογράφου αίσθόνονταν γιά πρώτη φορά νά δέχονται τέτοιες έκδηλώσεις άγάπης, νά θραβεύονται, νά προθάλλονται. Ο έλληνικός κινηματογράφος περνούσε άπό τό στάδιο τής άνυποληψίας στό επίπεδο τών επιθραβεύαεων. Καί αύτό αυγκίνησε ή καλόκεψε όκόμη καί τούς πιό δύσκολους. Στό κάτω τής γραφής τά θραβεία τούς τά έδιναν προσωπικότητες σάν τόν συγγραφέα Στρατή Μυριθήλη, τήν Κατίνα Παξινού, τόν ζωγράφο Μόραλη, τόν κριτικό Πλωρίτη.

Ενα καλό άλμα τόν δεύτερο χρόνο

Τό θετικό γιά τήν συνέχεια τού φεστιβάλ κινηματογράφου ήταν πώς ή καλή άρχή του άξιοποιήθηκε μέ τό ότι μελετήθηκαν καλά οί έλλείψεις καί έγινε προσπάθεια νά καλυφθούν στά περισσότερα σημεία καί, άπό τήν άλλη μεριά, έγινε σωστή έκμετάλλευση τών θετικών.

Ετοι πολύ έγκαιρα καταρτίσθηκε κανονισμός τού φεστιβάλ, θασισμένος στούς άντίστοιχους τών Καννών καί τού Βερολίνου, άλλά προσαρμοσμένος στά έλληνικά δεδομένα. Εξάλλου, ή διερεύνηση τής παραγωγής έδειξε πώς στή δεύτερη χρονιά θά ύπήρχαν περισσότερες ταινίες (τελικά ήρθαν έπτά - άνόμεσά τους ή «Ερόικα» τού Κακογιάννη καί ή «Αντιγόνη» τού Τζαθέλα).

Καί έγινε άκόμη ένα θετικά θήμα, μέ δύο στάχους. Δημιουργήθηκε τμήμα ξένων ταινιών, στό όποίο άρχικά μπορούσαν νά μετέχουν ταινίες άπό τίς χώρες πού μετείχαν στήν ΔΕΘ. Ετσι έξασφαλιζόταν ή προβολή μερικών άξιων ταινιών καί συγχρόνως δημιουργιόταν ένδιαφέρον τών ξένων γιά τό φεστιβάλ αύτά, πού αύτόματα περνούσε, έστω καί περιορισμένα, στά ξένα μέσα μαζικής ένημέρωσης.

Νά πούμε άπό τόν δεύτερο αύτό χρόνο ξεκίνησαν καί οί δυσάρεστες έκδηλώσεις, οί θεντετισμοί, οί πεπονόφλαυδες, οί είρωνείες κάποιων δημοσιογράφων; Ηταν μοιραίο καί άναπόφευκτο νά γίνει καί μάλιστα νά έπιταθεί στά έπόμενα χρόνια. Αλλά τό σημαντικό είναι ότι τό κινηματογραφικό φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης είχε πιά καθιερωθεί, άνθιζε καί κατακτούσε φήμη καί κύρος, έτσι πού κάθε άξιος δημιουργός τής έβδομης τέχνης νά θέλει νό περάσει ή ταινία του στή μοναδική αύτή μόστρα τής Θεσσαλονίκης, νά διακριθεί, νά καθιερωθεί. Καί δέν ύπάρχει τίποτε όξιόλογα στόν έλληνικά κινηματαγράφο της τελευταίας τριακονταετίας πού δέν πέρασε άπό τό φεστιβάλ τής Θεσσαλονίκης. Αύτά καί μόνο άρκεί γιά νά δείξει τήν άξία του.

Ν. ΜΠ.

διοργανώθηκαν στήν Ελλάδα. Οπως γράφει ή συγγραφέας στόν πρόλογό της: «τά σημειώματα πού συμπεριλαμβάνονται στήν έκδοση αύτή χωρίστηκαν σέ τέσσερις ένότητες: ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική καί περιθάλλον-δρόση. Μπαίνουν πρώτα τά σημειώματα πού άφορούν άτομικές έκθέσεις (οί καλλιτέχνες έμφανίζονται μέ τή σειρά πού πρωτοπαρουσίασαν έργα τους) καί άκολουθούν έκείνα πού άναφέρονται σέ όμαδικές έκθέσεις. Μέ τόν τρόπο αύτό μπορεί νά παρακαλαυθήσει κανείς πιό εύκολα τήν έξέλιξη τής νεοελληνικής τέχνης, ίδιαίτερα μετά τόν πόλεμο». Οπως είναι φυσικό, οί άναφορές σέ παλιότερους ζωγράφους (τόν Θεόφιλο στήν άρχή, τόν Τσαρούχη ή τόν Ρέγκο κλπ.) καταλαμβάνουν μικρότερο μέρος, ένώ ή παρουσίαση καί κρίση τών νεότερων καί νεότατων ζωγράφων καλύπτει μεγόλο μέρος τού θιθλίαυ. Πρόκειται γιά μιά σημαντική καί καλαίσθητη έκδοση μέ ώραίες έγχρωμες άναπαραγωγές έργων ζωγράφων, άλλά καί έναν πολύτιμο σύμθουλο κάθε φιλότεχνου. (Εκδόσεις «Διαγώνιος»).

Πιέρ Πάολο Παζολίνι: «Τό άρωμα τών Ινδιών»

Ο διάσημος σκηνοθέτης, πού ήταν καί ποιητής καί συγγραφέας, δίνει ένα θιθλίο διαφορετικό άπό τά άλλα. Λίγο μετά τίς πρώτες του κινηματογροφικές ταινίες, ταξίδεψε στήν Ινδία, μαζί μέ τόν Μοράθία καί τή γυναίκα του, γιά μιά οειρά έκσηλώσεων στή μνήμη τού Ταγκόρ. Από τό ταξίδι, λοιπόν, έκείνο θγήκε τό θιθλίο αύτό τού Παζολίνι. Καταγινόμενος μέ τή χώρα τού Γκάντι καί τού Νεχρού, ό σκληρός κατό τά άλλα δημιουργός άπομακρύνεται στό θιθλίο αύτό άπό τόν πολεμοχαρή τόνο καί έκφράζεται μέ τρυφερότητα καί γλυκύτητα. Είναι ό τόπος καί οί άνθρωποι, τό δόγμα τή «μή θίσς» πού έμπνέουν αύτό τό κλίμα. Τό θιθλίο θοσίζεται αέ ήμερολόγιο πού κράτησε ό Παζολίνι, πού θλέπει μιά Ινδία θαρθαρική, μαγική καί λυτρωτική, τελματωμένη σέ παρηκμασμένες παραδόσεις. Είναι ένα θιθλίο πού άξίζει νά τό διαθάσει κανείς. Η μετόφραση, ή είσαγωγή καί οί σημειώαεις είναι τού Κώστα Πολέτη. Τό θιθλίο κοσμείται μέ χαρακτηριστικές φωτογραφίες άπό τή μεγάλη άσιατική χώρα. (Εκδόσεις «Οδός Πανός»).

Λουίζα Φεραγιόλι: «Βία καί πολιτική»

Στάν μικρό αύτό τόμο περιλαμβάνονται τρίσ δοκίμια τού Ιταλού καθηγητή (τής φιλοσοφίας τού δικαίου) Φεραγιόλι καί μιά άποκλειστική συνέντευξή του σέ περιοδικό. Τίτλοι τών δοκιμίων: «Η βία καί ή πολιτική», «Τρομοκρατία καί κρίση τού όψιμου καπιταλιομού» καί «Ο μαρξισμός καί τό πρόθλημα τής έγκληματικότητας». Τρομερό έπίκαιρο τό θέμα τής τρομοκρατίας, έξετόζεται άπό τόν Φεραγιόλι σέ πολλές φάσεις του, δηλαδή άπό τί είναι τρομοκρατία καί γιατί πήρε τόση έκταση στίς μέρες μας, μέχρι τίς σχέσεις τού σημεριναύ κράτους άπέναντι στό φαινόμενο τής τρομοκρατίας, τήν διαφορά κοινωνικής θίας καί τρομοκρατίας καί τή στάση τής άρίστεράς άπέναντι στίς έξελίξεις αύτές. Σίγουρα τό θιθλίο αύτό, πού μετέφρασε ό Δημήτρης Δεληολάνης, θοηθάει στήν καλύτερη κατανόηση τών προθλημάτων πού προκύπτουν όπό τήν έξάπλωση τής τρομοκρατίας στόν σημερινό κόσμο. (Εκδόσεις «Στοχαστής»).